

ISSN 1857 - 923X

**INTERNATIONAL
JOURNAL**

Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

Scientific papers

Vol. 16.4.

IJK, VOL. 16.4, pp 1325 - 1864, Skopje, 2017

Global Impact and Quality Factor 1.023
<http://globalimpactfactor.com/gnowledge-international-journal/>

KNOWLEDGE

***INTERNATIONAL JOURNAL
SCIENTIFIC PAPERS
VOL 16.4***

31.3 – 2.4.2017

Vrnjacka Banja, SERBIA

KNOWLEDGE

International Journal Scientific papers Vol. 16.4

EDITORIAL BOARD

Vlado Kambovski PhD, Robert Dimitrovski PhD, Siniša Zarić PhD, Maria Kavdanska PhD, Venelin Terziev PhD, Mirjana Borota – Popovska PhD, Predrag Trajković PhD, Jove Kekenovski PhD, Svetlana Trajković PhD, Zivota Radosavljević PhD, Margarita Koleva PhD, Mile Matijević PhD, Nonka Mateva PhD, Rositsa Chobanova PhD, Aleksandar Nikolovski PhD, Marija Knezević PhD, Irina Singaveskaya PhD, Dzulijana Tomovska PhD, Oliver Dimitrijević PhD, Nedzat Koraljić PhD, Nebojsa Pavlović PhD, Nikolina Ognenska PhD, Lisen Bashkurti PhD, Tome Naumov PhD, Trajce Dojcinovski PhD, Jana Merdzanova PhD, Zoran Srzentić PhD, Nikolai Sashkov Cankov PhD, Marija Kostic PhD

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

For editor

Robert Dimitrovski, PhD

KNOWLEDGE

International Journal Scientific Papers Vol. 16.4

ISSN 1857-923X

SCIENTIFIC COMMITTEE

President: Academician Prof. Vlado Kambovski, PhD

- Prof. Robert Dimitrovski PhD, Vice – Rector, Dean, Faculty of Management, MIT University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Venelin Terziev PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)
- Prof. Cezar Birzea, PhD, National School for Political and Administrative Studies, Bucharest (Romania)
- Prof. Paul Sergius Koku, PhD, Florida State University, Florida (USA)
- Prof. Aleksandar Nikolovski PhD, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Hristina Georgieva Yancheva, PhD, Rector, Agricultural University, Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Ivan Marchevski, PhD, Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Dimitar Radev, PhD, Rector, University of Telecommunications and Post, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Dusan Ristic, PhD Emeritus, College of professional studies in Management and Business Communication, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Drago Cvijanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Zivota Radosavljevik PhD, Dean, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Sasho Korunoski, Rector, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, Rector of the University of Rousse (Bulgaria)
- Prof. Izet Zeqiri, PhD, Academic, SEEU, Tetovo (Macedonia)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Mirjana Borota-Popovska, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Marusya Lyubcheva PhD, University “Prof. Asen Zlatarov”, Member of the European Parliament, Burgas (Bulgaria)
- Prof. Dimitar Radev PhD, Rector of University of Telecommunications and Posts, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Anka Trajkovska-Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Daniela Todorova PhD, Rector of “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University “Goce Delcev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Trayan Popkochev PhD, Dean, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

- Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Sofronije Miladinovski, PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Mihail Garevski, PhD, Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology, Skopje (Macedonia)
- Prof. Cvetko Andreevski, Dean, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Milan Radosavljevic PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Marija Topuzovska-Latkovikj, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Marija Knezevic PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Margarita Koleva, PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (Macedonia)
- Prof. Todor Krystevich, Vice Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Predrag Trajkovic PhD, JMPNT, Vranje (Serbia)
- Prof. Oliver Iliev PhD, Faculty of Communication and IT, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Margarita Bogdanova, PhD, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
- Prof. Rositsa Chobanova PhD, University of Telecommunications and Posts, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Ilija Nasov PhD, Research and Development center PLASMA, Skopje (Macedonia)
- Prof. Sashko Plachkov PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Sreten Miladinovski, PhD, Dean, Faculty of Law, MIT University (Skopje)
- Prof. Ivan Petkov PhD, Rector, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Vladimir Lazarov PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Mitko Kotochevski, PhD, Faculty of Philosophy, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Tosko Krstev PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Antoanela Hristova PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Nenad Taneski, PhD, Military Academy “Mihailo Apostolski”, Skopje (Macedonia)
- Prof. Aleksandar Korablev, PhD, Dean, Faculty for economy and management, Saint Petersburg State Forest Technical University, Saint Petersburg (Russian Federation)
- Prof. Primoz Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Doc. Igor Stubelj, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Karl Schopf, PhD, Akademie für wissenschaftliche forschung und studium, Wien (Austria)
- Prof. Isa Spahiu PhD, AAB University, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of Law, Kragujevac (Serbia)
- Prof. Dragan Kokovic PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

- Prof. Pere Tumbas PhD, Faculty of Economics, University of Novi Sad, Subotica (Serbia)
- Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
- Prof. Petar Kolev PhD, “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Nikolay Georgiev PhD, “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Valentina Staneva PhD, “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Zoja Katru PhD, Prorector, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Mustafa Kacar PhD, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Prof. Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting, Zagreb (Croatia)
- Prof. Stojan Ivanov PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Zlatko Pejkov, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Katerina Belichovska, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Daniela Ivanova Popova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Helmut Shramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolver Hampton, (United Kingdom)
- Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity , Sofia (Bulgaria)
- Prof. Lisent Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
- Prof. Baki Koleci PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Ivana Jelik PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, Podgorica (MNE)
- Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
- Prof. Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
- Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cernorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
- Prof. Nedjad Korajlic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Alisabri Sabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Jova Ateljevic PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia & Herzegovina)
- Doc. Tatyana Sobolieva PhD, State Higher Education Establishment Vadiym Getman Kiyev National Economic University, Kiyev (Ukraine)
- Prof. Svetlana Trajkovic PhD, High School of applied professional studies, Vranje (Serbia)
- Prof. Nevenka Tatkovic, PhD, Juraj Dobrila University of Pula, Pula (Croatia)
- Prof. Violeta Dimova PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

- Prof. Mahmut Chelik, PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Suzana Pavlovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Lujza Grueva, PhD, Faculty of Medical Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Zorka Jugovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Dragan Marinkovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Rumen Stefanov, PhD, Dean, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Stojna Ristevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Snezana Stoilova, PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Lence Mircevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Vasil Zecev PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Marija Mandaric, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Sandra Zivanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Oliver Dimitrijevic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Erzika Antic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Jelena Stojanovic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Trnovo (Bulgaria)
- Prof. Miodrag Smelcerovic PhD, High Technological and Artistic Vocational School, Leskovac (Serbia)
- Prof. Saad Motahhir PhD, High School of Technology, Fez (Morocco)
- Doc. Ana Dzumalieva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
- Prof. Venus Del Rosario PhD, Arab Open University (Philippines)
- Prof. Nishad M. Navaz PhD, Kingdom University (India)

ORGANIZING COMMITTEE

- Robert Dimitrovski PhD, Faculty of Management, MIT University, Skopje (Macedonia)
- Venelin Terziev PhD, University of Rousse (Bulgaria)
- Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade (Serbia)
- Snežana Milićević PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Evdokia Petkova, South West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Marios Miltiadou, PhD, Aristotle University of Thessaloniki (Greece)
- Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Branko Boskovic PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Bulgaria)
- Ana Dzumalieva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Trnovo (Bulgaria)
- Isa Spahiu PhD, International Balkan University (Macedonia)
- Violeta Dimova, PhD, University “Goce Delcev”, Stip (Macedonia)
- Mirjana Borota – Popovska, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Izet Zeqiri, PhD, South East European University, Tetovo (Skopje)
- Ekaterina Arabska, PhD, Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo (Bulgaria)
- Nebojsa Cvetanovski, PhD, MIT University, Skopje (Macedonia)
- Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
- Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

Contents

INTERNATIONALIZATION AS A WAY TO ENHANCE THE COMPETITIVENESS OF HIGHER EDUCATION OF AZERBAIJAN AND GEORGIA	1345
Larisa Korganashvili, Ph.D.....	1345
Natavan Mammadova, PhD.....	1345
BANKING PARTNERSHIP - CONTRIBUTION TO THE NEW ECONOMIC THEORY	1353
Halil Kalač, Ph.D.....	1353
CHANGES AND CHANGING APPROACH TOWARD EDUCATION	1359
Laste Spasovski, Ph.D	1359
Robert Dimitrovski, Ph.D	1359
EUROPEAN COOPERATION ON EDUCATION AND TRAINING: ET 2020 STRATEGY	1365
Bardul Tushi, Ph.D	1365
Agim Rushiti, Ph.D	1365
DETERMINING COMPETITIVE POSITION OF THE COMPANY UNDER THE RELEVANT COMPONENTS IN SERVING CONSUMERS	1369
Lence Petreska, Ph.D.....	1369
Pavlina Stojanova, Ph.D	1369
Emilija Stevanovska, Ph.D	1369
DEVELOPMENT TRENDS OF THE GLOBAL FINANCIAL SYSTEM AND CREDIT RATING AGENCIES.....	1375
Mrvić Tatjana, Ph.D.....	1375
Gordana Stojmenović, M.Sc.....	1375
PERSONAL MORAL OF ENTREPRENEURS	1381
Marija Zarezankova-Potevska, Ph.D	1381
Silvana Jovcheska, Ph.D.....	1381
SITUATION ANALYSIS AND PRINCIPE OF RATIONALITY KARL POPPER IN ECONOMIC SCIENCE.....	1387
Violeta Babić, Ph.D	1387
Aleksandra Milosavljević, M.Sc.....	1387
FINANCIAL REPORTING OF DERIVATIVE FINANCIAL INSTRUMENTS.....	1393
Pavlina Stojanova, Ph.D	1393
Lence Petreska, Ph.D.....	1393
Emilija Stevanovska, Ph.D	1393
ETHNIC IDENTITY AND EDUCATIONAL IMPACTS FOR ANTI-DISCRIMINATION IN SCHOOL-AGE YEARS	1401
Daniela Tasevska, Ph.D	1401
Sofia Dermendjieva, Ph.D	1401
Gergana Dyankova, Ph.D	1401
YOUTH UNEMPLOYMENT IN EUROPE: CAUSES AND SOLUTIONS	1407
Liljana Pushova, M.Sc.....	1407
Maja Randjelovic, M.Sc	1407
Marko Jankovic, Ph.D	1407
Marina Blazekovikj, Ph.D	1407
INFLUENCE OF THE INTERNATIONAL MONETARY FUND AND GLOBALIZATION – ANALYSIS OF THE CASE OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA.....	1413
Aferdita Shabani.....	1413
Halit Shabani, Ph.D	1413
EXCEPTIONS AND LIMITATIONS ON EXCLUSIVE COPYRIGHT: US DOCTRINE OF FAIR USE	1423

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
 31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

Ivona Sekulovska, M.Sc	1423
Mirjana Sekulovska, Ph.D	1423
INSTITUTIONAL VIS-À-VIS POLICY CHANGE: CROSSING PILLARS IN THE EUROPEAN UNION'S AREA OF FREEDOM, SECURITY AND JUSTICE	1427
Ivica Josifovic, Ph.D.....	1427
Zlatko Keskoski, Ph.D.....	1427
POSTMODERN TERRORISM AND AESTHETICS OF DESTRUCTION	1435
Radomir Popovski, Ph.D	1435
MILLITARY OPERATIONS AND SPECIAL OPERATIONS	1441
Nikola Kiskoski, M.Sc.....	1441
ANALYSIS OF THE ANNUAL REPORTS OF THE OMBUDSMAN IN THE PERIOD 2010-2015 ..	1447
Toshe Panov.....	1447
Natalija Petrova	1447
Biljana Stoilova	1447
HUMAN RIGHTS – GLOBAL PARADOX	1455
Fani Kuzmanovska, L.L.M.....	1455
ENTRY OPPORTUNITIES IN THE BULGARIAN MILITARY - EDUCATIONAL SYSTEM AND ENSURING OF CIVIL RIGHTS	1461
Venelin Terziev	1461
Veselin Madanski.....	1461
SOME LESSONS LEARNED FROM PARTICIPATION IN STABILIZATION AND RECONSTRUCTION OPERATIONS	1495
Peter Dimitrov, Ph.D.	1495
INCREASE OF THE INTENSITY OF ILLEGAL MIGRATION IN NORTH AFRICA THROUGH WEST-BALKAN ROUTE IN 2017 AND ITS INFLUENCE OF SMUGGLING OF MIGRANTS.....	1507
Toshe Panov.....	1507
Gordana Panova.....	1507
IMPLEMENTATION OF INFORMATION SYSTEM FOR MANAGEMENT PROGRAMMING PACKAGES/SERVICES AT MACEDONIAN AGENCY FOR AUDIO AND AUDIOVISUAL MEDIA SERVICES.....	1513
Lucija Gjurkovik,.....	1513
Slavcho Chungurski, Ph.D.....	1513
TEACHING OF NATURAL SCIENCES AND SOCIETY AND HER IMPLEMENTATION IN THE COMBINED CLASSES	1519
Snezana Jovanova-Mitkovska, Ph.D	1519
WEBSITE PROMOTION OF TOURISM IN REPUBLIC OF MACEDONIA.....	1527
Mirjana Sekulovska, Ph.D	1527
Ivona Sekulovska, M.Sc	1527
THE EXTRACURRICULAR ACTIVITIES AND THEIR IMPACT ON LEISURE TIME OF THE YOUNG	1533
Despina Sivevska, Ph.D.....	1533
Biljana Popeska, Ph.D	1533
TRADITIONAL GAMES IN PRIMARY SCHOOL CURRICULUM	1541
Biljana Popeska, Ph.D	1541
Snezana Jovanova-Mitkovska, Ph.D.....	1541
THE SPECIFICITY OF ALLOCATION OF MANAGEMENT ROLES IN SPORT	1549
Branko Bošković, Ph.D	1549
Nebojša Ilić.....	1549
Darko Habuš	1549

**INSTITUTIONAL VIS-À-VIS POLICY CHANGE: CROSSING PILLARS IN THE
EUROPEAN UNION'S AREA OF FREEDOM, SECURITY AND JUSTICE**

Ivica Josifovic, Ph.D

Faculty of Law, University of Goce Delcev-Stip ivica.josifovik@ugd.edu.mk

Zlatko Keskoski, Ph.D

Faculty for Detectives and Security, FON University-Skopje z.kesko@gmail.com

Abstract: European Union's cooperation in the Area of Freedom, Security and Justice refer to fundamental statehood functions, including the protection of internal security, national border control and access of citizen, migrants and asylum seekers to law and justice. Therefore, the decision-making process in this area influences the level (actual or perceptive) of security of individuals in the European Union, as well as their rights and freedoms. This paper elaborates the possibility of communitarization in the Area of Freedom, Security and Justice and why the institutional changes in EU's competences of supranational institutions did not introduced significant political changes in this specific area. It draws the attention on limitations from which the empowered institutions and member-states were faced at the time of establishing the new decision-making procedure (co-decision procedure). If the key principles of some specific policies in the Area of Freedom, Security and Justice were defined before institutional changes were made, the Council as a leading institution in intergovernmental cooperation, easily could find the way to prevail in the changing nature of European Union's institutions and to absorb or put aside the actors with competing appetites. The paper compares the importance of the decision making procedure with two alternative guidelines that could potentially lead towards political changes, namely the possibility of litigation by The Court of Justice of the European Union and the impact of unexpected external happenings. Further, the paper presents the findings of a systematic, comparative and theoretic grip in communitarization process of the Area of Freedom, Security and Justice, reaching from migration through organized crime to data protection. At the end, the paper concludes with some considerations regarding the implications in institutional and policy changes, due to the activities of the Court of Justice of the European Union and the dominant role of the Council and EU member-states. The terrorist attacks in 2015 and the current migration/refugee crisis confirm some of the findings presented in this paper, notably that the member-states remain key factors in determining the political changes in the specific area for Freedom, Security and Justice.

Keywords: European Union; freedom, security and justice; institutional and political change.

**ИСТИТУЦИОНАЛНА VIS-À-VIS ПОЛИТИЧКА ПРОМЕНА: ВКРСТУВАЊЕ НА
СТОЛБОВИТЕ ВО ОБЛАСТА НА СЛОБОДА, БЕЗБЕДНОСТ И ПРАВДА НА
ЕВРОПСКАТА УНИЈА**

Проф. д-р Ивица Јосифовиќ

Правен Факултет, Универзитет Гоце Делчев-Штип ivica.josifovik@ugd.edu.mk

Проф. д-р Златко Кескоски

Факултет за детективи и безбедност, ФОН Универзитет-Скопје z.kesko@gmail.com

1.

Апстракт. Соработката на Европската унија во Областа на слобода, безбедност и правда ги допира суштинските функции на државноста вклучително и заштита на внатрешната безбедност, контрола на националните граници и пристап на граѓаните, мигрантите и барателите на азил до права и правда. Поради тоа, процесот на одлучување во оваа област влијае на нивото на (вистинска или перцептивна) безбедноста на индивидуите во Европската унија како и на нивните права и слободи. Трудот предлага објаснување за тоа зошто институционалните промени – сфатени како повеќе надлежности за супранационалните институции на Европската унија – не доведоа до значителни политички промени во Областа на слобода, безбедност и правда. Повлекува внимание на ограничувањата со кои новите овластени актери се соочија во времето на воведувањето на постапката за соодлучување. Доколку клучните принципи на дадена политика во Областа на слобода, безбедност и правда – нејзината политичка кора – беа дефинирани пред да се случат институционалните промени, Советот (како доминантен актер во почетната меѓувладина соработка) полесно изнајде начин да опстане во променливата структурна средина и да ги превземе или остави на страна

актерите со натпреварувачки принципи. Трудот го споредува значењето на новата процедура на одлучување со две алтернативни патеки кои потенцијално водат кон политичка промена, имено, покренување на постапка пред Судот на правдата на Европската унија и ударот од неочекуваните надворешни настани. Понатаму, трудот ги презентира наодите од еден систематски, компаративен и теоретски зафат во процесот на комунитаризација на Областа на слобода, безбедност и правда, протегајќи се од полето на миграција преку организираниот криминал до заштитата на податоците. Кон крајот, трудот заклучува со неколку размислувања во однос на импликациите во институционалните и политички промени, поради активностите на Судот на правдата на Европската унија и доминантната улога на Советот и државите-членки. Терористичките напади во текот на 2015 и 2016 година и постоечката мигрантска и бегалска криза потврдуваат некои од наодите презентирани во трудот, имено фактот дека државите-членки остануваат клучен фактор во одредувањето на политичките промени во Областа на слобода, безбедност и правда.

Клучни зборови: Европска унија; слобода, безбедност и правда; институционално-политичка промена.

2. ПРЕТХОДНИ СОСТОЈБИ

Договорот од Амстердам го вовеле првиот голем премин кон комунитаризација со трансфер на областите на азил, миграција, надворешна гранична контрола и граѓанско-правните прашања во првиот столб на ЕУ. Сепак, за транзициски период од пет години, надлежностите на супранационалните институции на ЕУ беа спречени и едногласноста задржана во Советот. Договорот од Лисабон го заврши ваквиот институционален развој со воведување на методот на Заедницата исто така во полициската и судската соработка во кривичната материја.

Во првиот период по комунитаризацијата на ОСБП, се предвидувало ефектот на „зголемување на правата“ да биде стимулиран со реформи на договорите. Зајакнатата улога на супранационалните институции на ЕУ го зајакна либералниот карактер кон азилот, што го прави уште поверојатно усвојувањето на порекстриктивни одредби за азил. Од оваа перспектива, периодот кога државите-членки можеа да ја зајакнат својата дискреција и овластување бил само транзитoren. Супранационалните институции на ЕУ сега играат поголема улога и ја водат еволуцијата на различните делови на ОСБП во насока која не мора да биде предвидена или посакувана од државите-членки. Овие очекувања неодамна беа за нијанса променети за одредени делови во ОСБП како реакција на анализата на политичкиот оутпут постигнат според новата процедура на со-одлучување. На пример, фокусирајќи се на актите на ЕУ за азил, директивите за азил содржат широк опсег за дискреција во аплицирањето и страдаат од нецелосна или никаква имплементација, резултирајќи во широки разлики во пракса низ целата ЕУ на ниво на заштита дозволена за барателите на азил, како и различните мерки на признавање на бегалците.

Фактот дека ЕП ја измени својата позиција по комунитаризацијата и/или имал мало влијание во покренување на промени е потенцирано исто така и во други делови од ОСБП, вклучително и миграцијата и заштитата на податоците. Спротивно, СПЕУ продолжува да се гледа како потенцијален менувач на играта. Во областа на имиграцијата, одлуките на Судот се сметаат дека ги имаат притиснато властите на владите на државите-членки, особено во поглед на одлуки на протерување или соопединување со семејството. Трудот прави двоен придонес кон оваа дебата. Прво, не се истражува улогата само на една институција на ЕУ и/или степенот на промена во одредена политика на ОСБП. Второ, се аргументира дека отсуството на промени во повеќето политики на ОСБП по комунитаризацијата може да се објасни со фокусирање на процедуралните и нормативни ограничувања со кои се соочуваат актерите во ситуација на институционална промена.

3. ИНСТИТУЦИОНАЛНО-ПОЛИТИЧКИ ПРОМЕНИ

Најпрвин, потребно е да се утврдат ефектите од реформите на договорите и нивното влијание врз институциите, особено измените утврдени со Договорот од Лисабон. Измените во процесот на одлучување доведе до воведување на нови вето-играчи во процесот на изготвување на законодавството. Како резултат, институциите на ЕУ треба да го прилагодат своето однесување на ваквата изменета структура. Имајќи ги во предвид новите процедурални правила, тие треба да развијат нови стратегии со цел да постигнат меѓуинституционално мнозинство. Ова може да биде постигнато со градење на коалиции (на пример, меѓу Советот и специфични партиски групирања во ЕП) или врамување на нечија позиција како најлегитимна и најсоодветна. Градејќи се врз основа на овие ставови, се поставува прашањето зошто Советот *de facto* остана главен политички интерпретатор во ОСБП, без разлика на *de jure* овластувањата на супранационалните институции на ЕУ?

Треба да се утврди разликата меѓу „длабока (нормативна) кора“, „блиска (политичка) кора“ и секундарни аспекти на јавната политика. „Длабоката нормативна кора“ се однесува на верувањето во систем на политички елити кои лежат на политички систем и е тежок за промена. „Блиската политичка кора“ се однесува на стратегиите за постигнување нормативи на длабоката кора“. „Секундарните аспекти“ се умерено лесни за промена како што се поврзани со „инструменталните одлуки и барањето информации потребни за имплементирање на политичката кора“. Постоенето на стабилна „политичка кора“ стави одредени актери во помоќна позиција да го затворат и легитимизираат статус кво то во ситуација на институционална промена. Доколку новите овластени институционални ривали туркаа за политичка промена, претходните водечки актери – во нашиот случај, државите-членки во Советот – беа способни за инсистирање на солучија блиска до статус кво то. Неспогодувањето автоматски имплицираше одржување на политики дефинирани од Советот со консултации. Ова не кажува дека политичката промена не е возможна за постигнување по воведувањето на новите процедурални правила. Во принцип, „кората“ на секоја дадена политика може да биде изменета во политичкиот процес без разлика дали е воспоставена пред да се случат институционалните промени. Сепак, стабилната „политичка кора“ создаде предност за досегашниот доминантен актер, кој најде за полесно да ги остави настрана или да ги превземе новите овластувачки актери во ситуација на институционална промена.

Понатаму, повеќето неочекувани надворешни случувања активираа забрзано ниво на активност на ниво на ЕУ. Сепак, долгорочниот удар на овие видови на надворешни случувања (не само терористички напади, туку и посебни конфликти на национално ниво или промени на владите во државите-членки) зависи како тие се апсорбирани, употребени или интерпретирани од актерите вклучени во процесот на одлучување во ЕУ. Според тоа, ниту еден надворешен настан не развива удар сам по себе. Клучните актери во ЕК и Советот може да се осврнат на овие настани за пренесување на системот на убедување и да го покренат чувството на итност и потреба за специфични инструменти како Европскиот налог за апсење или Директивата за заштита на податоците. Поради тоа, надворешните настани може да се видат како „прозорци на можности“ за актерите да притискаат за промени кои ќе бидат тешки за постигнување под други околности.

Влијанието кое СПЕУ го има врз разните ЕУ политики е добро воспоставено. Судот може да има „стратешка вредност како инструмент на европската легислатива“ доколку се гледа како во врска со надлежностите на ЕК за обезбедување усогласеност со европската легислатива. Интеракциите меѓу Судот и ЕК може да ги ограничат маргините за маневар за другите актери кои сакаат да изменат насока на некоја политика. Актерите може да ја употребат јуриспруденција на судовите за да спречат секако отстапување од воспоставениот судски преседан или да се борат со новите надлежности на ниво на ЕУ. Зад нивните итни правни импликации, актерите исто така може логично да се потпрат на одлуки за зајакнување на легитимитетот на нивните политички избори. Оттука, одлуките на Судот може да придонесат или кон политичка промена или стабилност во зависност од тоа дали институционалните актери имаат корист од постапките за затворање или забрзување на алтернативниот политички принцип. Важно е да се има во предвид дека повеќето одлуки на СПЕУ содржат некои правни нејаснотии кои може да резултираат во одлуки кои имаат само ограничен ефект на една политика или, спротивно, да ги примора креаторите на политиките за имплементирање на далекусежни промени.

4. ПОЛИТИЧКИ ПРОМЕНИ ПО ВОВЕДУВАЊЕ НА СО-ОДЛУЧУВАЊЕТО

Повеќето „политички кори“ на ОСБП, еднаш воспоставени, задржаа високо ниво на стабилност без разлика на воведувањето на комунитарниот метод. Во политиката за азил, на пример, законите преговарани преку соодлучување само маргинално влијааа на кората на режимот на азил дефиниран од државите-членки пред 2005 година и само ги прецизира и површно доработува постоечките инструменти и закони за азил. Слично, раната соработка на граничната контрола на ЕУ ја става областа на одредена патека. Мерките усвоени по инкорпорирањето на Шенгенските спогодби во правната рамка на ЕУ единствено е градено и рedefинирано според постоечките закони и практики. Во борбата против тероризмот, периодите на релативна инерција беа следени со интензивна активност по терористичките напади и државите-членки престанаа да ја третираат борбата против тероризмот како национална грижа и ја ставија како европски приоритет. Кората на политиката остана неизменета со Договорот од Лисабон иако беше воспоставено со-одлучувањето како стандард.

Некои политики на ОСБП се уште не претставуваат јасно дефинирана „кора“. Областа на заштита на податоците била регулирана со сет на доста различни и неспоиви правила. Резултатот е крпеница од

правила и регулативи без воспоставена „политичка кора“. ЕУ стана повеќе свесна за проблемите кои резултираат од овој одделен пристап и пристапи кон обезбедување на покохерентна рамка. „Пристапот во пакет“ преземен за преговарање на Регулативата за заштита на податоците и Директивата за заштита на податоците во кривичната постапка е рефлексивна на ова недоумие. Кората на емиграциската политика – „кој влегува, на која основа, за колку долго и во колкав број“ – суштински остана во рацете на држави-членки. ЕУ првенствено воспоставува нов слој на владеење – интервенирање – според кој тие ги врамуваат и дефинираат своите национални политики. Политиката на ЕУ самата по себе остана фрагментирана со политики на потиснување на нелегална миграција која е поразвиена од онаа на прием на самите мигранти. Како да се објасни ова високо ниво на политичка стабилност по воведувањето на со-одлучувањето? Имајќи во предвид дека комунитаризацијата се разви за подолг временски период, оние актери кои сакаат да спречат идни измени често ја имаа шансата да одредат краткорочен или среднорочен политички развој пред институционалната промена да има ефект. Државите-членки ги ставија на страна потенцијалните институционални ривали со префрлање на одлучувањето на места во кои тие и понатаму имаат доминантна позиција.

Гледајќи во различните политички области, може да се забележат неколку епизоди во кои државите-членки се обидуваат да ги стават на страна институционалните натпреварувачи со претходно согледување на нивната средина. Во полициската соработка на ЕУ, на пример, прашањето за тоа кој ги „штити оние кои штитат“ било особено исфрлено. ЕП бил алчен да добие поголем зафат во работата на Европол, иако се соочи со силно противење од државите-членки. Трансформацијата на Европол од меѓувладино тело во агенција на ЕУ се покажа како добра пригода за ЕП да го подобри своето стојалиште. Како и да е, Советот набрзо усвои одлука за Европол неколку месеци пред да стапи во сила Договорот од Лисабон со која државите-членки само маргинално ја зајакнаа контролата на ЕП и правото на консултација vis-à-vis агенцијата.

Друг вид на ставање на страна се состои од спречување на институционален натпреварувач од развивање на различен политички принцип. Со инсистирање на специфична солучија како најлегитимна, актерите успеаа да институционализираат одреден принцип и ги потиснаа во позадина алтернативните размислувања. Ова се случи во граѓанската правда на ЕУ, каде меѓуинституционалните контроверзи се вртат околу прашањето на прекуграничните ограничувања на надлежностите на ЕУ. Основната дебата се сведе на тоа дали ова прекугранично ограничување во граѓанско-правната материја треба да се интерпретира на потесен (став на Советот и ЕП) или поширок начин (став на ЕК). Фактор кој ја објаснува оваа меѓуинституционална соработка се однесува на фактот дека Комитетот за правни работи на ЕП, кој традиционално се справува со прашања од ОСБП, преговарал со Советот. Во случајот со граничната политика на ЕУ, ниту една меѓуинституционална коалиција не успеа ефективно да ги стави на страна своите институционални натпреварувачи. Институциите на ЕУ вклучени во процесот на одлучување не успеаа да ги ублажат различните пристапи и визии за тоа како треба да изгледа граничната контрола по комунитаризацијата. Како резултат, нивните различни агенди продолжуваат да се натпреваруваат и/или да коегзистираат наместо интегративно да се соединат. Додека Советот ги прифати чекорите за супранационализација на системот, обезбеди и дека одлуката за повторно воведување на границите е во рацете на државите-членки. Овој политички резултат е опишан како негативно влијание на ефективността и демократскиот квалитет на ЕУ за гранична контрола.

Додека ЕП и Советот формално беа на иста основа по воведувањето на со-одлучувањето, Советот *de facto* бил во подобра позиција во оние политики во ОСБП каде политичката кора веќе била утврдена. Во овие ситуации, Советот може полесно да ризикува неуспех во меѓу-институционалните преговори, откако ужива предност на прв потег во однос на другите институции на ЕУ. Советот, исто така, го забрза доаѓањето на нова, повеќе консесуално-ориентирана процедурална норма, која доведе до соединување на одредени актери во ЕП, најмногу од централно-десничарските и конзервативни групи. На пример, механизмот го објаснува ограничеиот степен на политичка промена во азилот на ЕУ. Во оваа област, Советот дејствува со високо ниво на внатрешна кохезија. Државите-членки не чувствуваат итност за ревизија на законите за азил. Тие се повеќе наклонети да дозволат неуспех во преговорите отколку да прифатат измени во претходно дефинираната „политичката кора“. Спротивно, позицијата на ЕП има тенденција кон колебање во зависност од способноста на политичките групи да формираат коалиција. Централно левите групи во ЕП го поддржаа обидот на ЕК за изготвување на нов предлог за повеќе хармонизирани и либерални правила за азил. Како и да е, коалиција меѓу левичарските и либерални групи во ЕП била потешка за правење по парламентарните избори во 2009 година, кои резултираа со конзервативно мнозинство помалку упатено кон противење на

Советот за безбедносните прашања. Успехот на Советот во убедувањето на ЕК да издаде ревидиран предлог во 2011 година резултирал во *de facto* зближување на двете институции на ЕУ. Ова зближување помогна во убедувањето на либералите да ја напуштат либерално-левичарската коалиција и да се приклучат кон коалицијата на Советот и Европската народна партија. Овој чекор доведе до спогодба во јуни 2013 година за „пакетот за азил“, каде беа прифатени повеќето од централните барања на Советот.

Од друга страна, кривичното право во голема мера се измени со Договорот од Лисабон. Неговата основа е дефинирана во периодот по Договорот од Амстердам кога ЕУ усвои широк опсег на рамковни одлуки од трговијата со луѓе до корупција во приватниот сектор и расизмот и ксенофобијата. Сепак, по Лисабон, новите надлежности на ЕУ во областа на кривичната постапка и засилениот фокус за правата на обвинетите и жртвите премногу го ослабна безбедносниот принцип на оваа политика. Политичката промена во овој случај се случи поради комбинација на фактори кои вклучуваат високо ниво на кохезивност на одредени институционални актери и активната употреба на алтернативни рамки и норми за да се легитимизира преминот во политичкиот принцип. Понатаму, негативните нус-појави на заемното признавање станаа повеќе видливи. Мерките како Европскиот налог за апсење добија зголемен критицизам за намалувањето на стандардите за човековите права и предизвика бројни судски конфликти. Ова го засили притисокот за апроксимација на материјалното кривично право со цел ублажување на разликите меѓу државите-членки на ЕУ во клучните права на обвинетите и стандардите, како што е пристапот до адвокат по лишувањето од слобода. Во оваа средина, ЕП дејствувал како кохезивен организатор и притискар за повеќе десно-ориентиран пристап. Случај во оваа насока е политиката на ЕУ во борба против трговијата со луѓе. Првично сфатено како средство „за зајакнување на алатките во борбата против криминалот“, ЕУ се фокусираше повеќе на заштитата на жртвите. ЕП бил успешен во воведувањето на овие одредби со постигнување на големо внатрешно мнозинство.

5. ВЛИЈАНИЕ НА НЕОЧЕКУВАНИТЕ НАДВОРЕШНИ СЛУЧУВАЊА

Во ОСБП, терористичките напади во изминативе години беа исклучително влијателни; тие придонесоа за развој на нова перцепција кон заканите и ново разбирање на улогата на ЕУ. За возврат, актерите ја користеа оваа нова рамка за развој на некои политики во ОСБП со безбедносен фокус и/или со посилна ЕУ компонента. На пример, ЕК особено беше жестока во туркањето кон посилно вклучување на ЕУ во борбата против тероризмот. Слично, по 2001 година, борбата против тероризмот беше користена за зајакнување на процесуирањето на личните податоци за безбедносни причини. Овој развој откри голема поделба меѓу оние волни за жртвување на нивото на заштита на податоците за зголемена безбедност во рамки на ЕУ и оние кои се на стојалиште за заштита на податоците.

Терористичките напади навистина беа во изворот на напорите на актерите на ЕУ за развој на ОСБП. Како и да е, надворешните случувања имаа помало влијание врз напорите на институциите на ЕУ за измена на одредена политика во ОСБП. Повеќето од нив имаа само ограничено влијание во поглед на предизвикувањето на далекусежна политичка промена. Во повеќето случаи, Советот користеше воочена ситуација на кризата за да се спротивстави на напорите на актерите со цел воспоставување на помалку ориентиран безбедносен принцип. Во граничната политика, Советот користеше кризи за да го излети ЕП во прво читање на спогодбите и да го натера во одговорно однесување.

Важно е да се напомене дека е рано да се процени ударот на приливот на мигранти кои почнаа да влегуваат во ЕУ во текот 2015 година и терористичките напади во Франција и Германија. Имајќи ја во предвид суровоста на овие настани, ЕУ произлезе со нови пристапи. Ова најчесто се случуваше на меѓувладини состаноци маргинализирајќи ја ЕК и особено ЕП. Во борбата против тероризмот, Советот брзо усогласи рамка на мерки како што се зголемените проверки на граѓаните на ЕУ кои патуваат надвор и поголема контрола на незаконитото оружје. Као одговор на миграциската криза, ЕУ усвои правно-обврзувачка шема за разместување на 160.000 мигранти во рамки на Европа и започна преговори за постојана Европска гранична сила.

Додека овие мерки најавуваат поголем ред во политиките на ЕУ за азил и гранична контрола, сепак потребна е внимателна забелешка. Во 2016 година, ЕУ и понатаму се воздржувала од измени во клучните столбови на својата политика за азил. Понатаму, некои држави-членки, особено во Источна Европа, продолжија политички и судски да ја напаѓаат квотата за обврзувачкото разместување и да се противат на натамошен трансфер на национални овластувања за гранична контрола. Имајќи ги во предвид овие спротивставености меѓу државите-членки, останува да се види до кој степен кората на политиките на ЕУ во азил и граничната контрола ќе биде изменета како резултат на миграциската криза.

6. ЗАКЛУЧУВАЊЕ НА СТАБИЛНОСТА ИЛИ ЛЕГИТИМИЗИРАЊЕ НА ПРОМЕНА

Судската постапка може да заклучи одреден политички принцип. Ова се случува доколку серија на судски одлуки придонесуваат за уредување на специфична политичка кора – која прави потешкотии за актерите да ја сменат. Најевидентното судско постапување во ОСБП е преземено кај државјанството на ЕУ. Областа на државјанството на ЕУ е исклучително, откако отсекогаш е одлучувано според комунитарниот метод. Контровеверзите во областа се однесуваат првенствено на тоа колку човековите права треба да бидат поврзани со „да се биде“ граѓанин на ЕУ и кој одлучува за тие права. Градејќи се на дефинициите за државјанство според Договорот од Мاستрихт, судската пракса на СПЕУ сигурно ги засили правата поврзани со статусот на граѓаните на ЕУ. Процесот покренал дополнителен неефективен критицизам од државите-членки околу „квази-легислативната улога на Судот и неговите односи со автономијата на државите-членки“. ЕК страшно ја следеше оваа пракса со предлагање на легислатива за зајакнување на правата и вградување на дебатата на начин кој е во релација со одлуките на Судот. Со други зборови, ЕК ја користеше оваа пракса на Судот за да го стабилизира и продлабочи принципот на зајакнување на правата во граѓанството на ЕУ.

Судската постапка може да служи и за легитимирање на алтернативни политички принципи, водејќи притоа кон политичка промена. Оваа динамика е од важност во првите денови на кривичното право на ЕУ. Советот првенствено се противел на секое вклучување на ЕК во областа на кривичната правда. Со упатувањето на случаи на Судот, ЕК го оспоруваше ова гледиште и се бореше за правото на ЕУ да усвојува кривично-правни мерки дури и при отсуство на јасни договорни надлежности. Во случаи како што е кривични случаи по животната средина или случај на поморско загадување, Судот го прифати стојалиштето на ЕК и дозволи усвојување на кривично-правни мерки на ЕУ доколку се тие потребни за остварување на целите на Заедницата. Државите-членки евентуално ја прифатија потребата за посилна вклученост на ЕУ во материјалното кривично право и ги формализираа новите надлежности во Договорот од Лисабон.

Во имиграциската политика на ЕУ, зајакнатите овластувања на СПЕУ по Договорот од Лисабон, беа особено релевантни во областа на протерување, обединување на семејствата и интеграција и предизвикаа некои (рестриктивни) практики на државите-членки. Во пост-Лисабонска Европа исто така се појави социјален и политички простор поврзан со улогата на судовите што е важна компонента на политиката на имиграција во Европа од 70-тите години на минатиот век и сега има ЕУ димензија.

Како и да е, постои опсег на политики во ОСБП во кои одлуките на Судот не беа користени да започнат со далекусежни промени. Политиката на азил во ЕУ е таков случај. Одредени практики, како што е Даблинскиот трансфер на баратели на азил во другите држави-членки, кој се сметал дека има нефункционален систем на азил, бил многу напаѓан пред националните и европски судови. И покрај волјата на СПЕУ да ги интерпретира одредбите за азил на начин на кој ги штити бегалците, еднообразноста и целосна примена на директивите за азил не се постигнати преку примената на јурисдикцијата на Судот. Ова покажува дека постоењето на јуриспруденција не е доволен услов за политичка промена. Потребно е да се подигне и активно да се инкорпорира во креирањето на политиките на ЕУ за да има долгорочен ефект и да стане легитимен принцип поделен од широк опсег на институционални актери.

7. ЗАКЛУЧОК

Овој труд има за цел да утврди дали и во која мера институционалната промена придонесе за предизвикување на политичка промена во ОСБП. Советот има тенденција да биде во посилна позиција во време на реформи на договорите кои влијаат на ОСБП поради фактот дека државите-членки имаа веќе дефинирани уставни столбови од целиот опсег на политиките на ОСБП. Новите овластени супранационални институции на ЕУ најчесто беа приморани да се задоволат со промените од секундарно значење кои имаа мало влијание на уставните столбови на дадена политика во ОСБП. Понатаму, институциите на ЕУ се адаптираа на новите процедурални правила воведени со реформи на договорите и ги измени нивните институционални практики.

Доколку е предизвикана политичка промена, ова најчесто е резултат на комбинација од фактори. На пример, во кривичното право на ЕУ, воведувањето на помалку безбедносно-ориентиран принцип бил олеснет со високо ниво на заедништво во рамки на ЕП во неговата амбиција да развие пристап заснован на повеќе права и можноста од легитимизирање на својата позиција во однос на импликациите и негативните нус-појави на усвоените инструменти за заемно признавање. Пошироко, прашањето околу тоа како актерите

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

во ЕУ ги апсорбираат и инкорпорираат надворешните случувања или одлуките на Судот во политичкиот процес на ЕУ беа од големо значење.

Иако динамиката на супранационализмот стана повеќе забележлива – особено поради активностите на Судот – државите-членки во Советот и натаму како да остануваат привилегирани политички актери во ОСБП. Нивната доминантна улога во време кога повеќето кори на политиките во ОСБП беа дефинирани и нивниот капацитет да претстават обединет фронт кога се соочуваат со другите институции на ЕУ им овозможи да ги обликуваат политичките дебати и да воспостават сет на легитимни стандарди кои се покажаа како тешки за модификување на новите овластувања на супранационалните институции на ЕУ. Експериментален поглед на реакцијата на ЕУ по терористичките напади во ноември 2015 година и бегалската криза ги потврдува овие ставови: државите-членки останаа клучни во одредувањето на длабочината и опсегот на политичката промена во ОСБП.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- [1] Acosta, D. and Geddes, A. (2013) The Development, Application and Implications of an EU Rule of Law in the Area of Migration Policy. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 51, pp. 179–193.
- [2] Blauberger, M. (2014) National Responses to European Court Jurisprudence. *West European Politics*, Vol. 37, pp. 457–474.
- [3] El-Enany, N. (2015) EU Migration and Asylum Law under the Area of Freedom, Security and Justice. In Arnall, A. and Chalmers, D. (eds) *The Oxford Handbook of European Union Law* (Oxford: Oxford University Press), p. 889
- [4] Kaunert, C. and Léonard, S. (2012) The Development of the EU Asylum Policy: Venue-Shopping in Perspective. *Journal of European Public Policy*, Vol. 19, pp. 1396–1413.
- [5] Kostakopoulou, D. (2015) Citizenship and Integration: Contiguity, Contagion and Evolution. In Trauner, F. and Ripoll Servent, A. (eds) *Policy Change in the Area of Freedom, Security and Justice: How EU Institutions Matter* (London: Routledge), 153–177.
- [6] Ripoll Servent, A. and Trauner, F. (2014) Do Supranational Institutions make a Difference? EU Asylum Law Before and After Communitarisation. *Journal of European Public Policy*, Vol. 21, pp. 1142–1162.
- [7] Sievers, J. and Schmidt, S.K. (2015) Squaring the Circle with Mutual Recognition? Democratic Governance in Practice. *Journal of European Public Policy*, Vol. 22, pp. 112–128.